

KS. MAREK CHMIELEWSKI
Lublin

TEOLOGIA DUCHOWOŚCI W WYBRANYCH DOKUMENTACH KOŚCIOŁA

Teologia jest jak wielkie drzewo, którego pień rozrasta się w potężne konary dogmatyki, teologii moralnej, biblijnej i pastoralnej. Te z kolei dzielą się na mniejsze gałęzie i specjalizacje. Wśród zacnych konarów i rozrośniętych gałęzi teologicznych nie brak także stosunkowo młodej teologii duchowości.

Nawet pobieżny przegląd literatury chrześcijańskiej na przestrzeni dwudziestu wieków wykazuje niezbicie, że szeroko pojęta duchowość była przedmiotem zainteresowania i studiów teologów oraz pisarzy chrześcijańskich od samego początku. Eulogio de la Virgen del Carmel w swoim odczycie, wygłoszonym podczas III Kongresu Duchowości w Salamance, historię teologii duchowości jako nauki podzielił na następujące okresy: a) „prehistoria” lub „protohistoria” – jest to okres pierwszych wieków chrześcijaństwa i wczesnego średniowiecza, kiedy tworzyły się pojęcia, nazwy i wyrażenia teologiczne typowe dla duchowości; b) „dzieciństwo” – to pierwszy okres jej historii sięgający od XII do XIV wieku, kiedy rodziła się właściwa teologia duchowości w wyniku systematyzacji i naukowej organizacji całości wiedzy teologicznej; wówczas teologia duchowości, wcielona w całość wiedzy teologicznej, nie miała jeszcze swej fizjonomii oraz „osobowości” naukowej i wchodziła w skład ówczesnej teologii; c) „młodość” – czyli drugi okres jej historii trwający od XIV aż do końca XVI wieku, kiedy podejmowane były pierwsze próby wyodrębnienia się teologii duchowości jako samodzielnej dyscypliny naukowej; d) „dojrzałość” – przypadająca na XVII wiek, kiedy nastąpiło całkowite wyodrębnienie się nowej niezależnej dyscypliny i stworzenie jej struktur; e) „odrodzenie” – w wyniku formalnego usankcjonowania jej przez

Kościół jako przedmiotu studiów uniwersyteckich, które nastąpiło pod koniec XIX wieku, po długim okresie zastoju¹

Zarówno w historii teologii, jak i w historii duchowości bardzo rzadko i na ogół marginalnie przedstawia się historię teologii duchowości. Pożytecznym zatem wydaje się przynajmniej pobieżne omówienie tych dokumentów Kościoła, które miały istotne znaczenie dla usamodzielnienia się tej dojrzałej już gałęzi teologicznego drzewa. Zwłaszcza ostatnio gałąź ta dynamicznie się rozwija i stale wypuszcza nowe pędy.

I. DOKUMENTY KOŚCIOŁA PRZED SOBOREM WATYKAŃSKIM II

Św. Pius X przejawiał szczególną troskę o teologiczną i zarazem duchową formację przyszłych kapłanów, czemu dał wyraz niebawem po rozpoczęciu swojego pontyfikatu w przemówieniu do seminarzystów francuskich², jak i w kilku późniejszych dokumentach. Z okazji trzynastego stulecia śmierci św. Grzegorza Wielkiego wydał encyklikę *Iucunda sane* (12 III 1904)³, w której, wskazując na pasterskie cnoty swego poprzednika, wyeksponował jego głębokie życie duchowe jako konieczny warunek posługi pasterskiej. W podobnym duchu wypowiedział się w encyklice *Pieni l'animo* (28 VII 1906), skierowanej do biskupów włoskich. Wydał w niej rozporządzenie, aby w każdym seminarium ustanowić instytucję ojca duchownego (*direttore di spirito*), którego zadaniem będzie pomoc alumnom kończącym seminarium, aby stali się ludźmi niezwyklej roztropności i „ekspertami na drogach doskonałości”⁴. O postulowanej od początku pontyfikatu potrzebie formacji doktrynalnej w dziedzinie ascetyki św. Pius X wzmiankuje nawet w motu proprio *Sacrorum antistitum*, dotyczącym modernizmu (1 IX 1910). Traktując ogólnie o studiach i zachęcając do nich, zauważa, że klerycy powinni studiować obok Pisma świętego i innych dziedzin świętej wiedzy także „naukę pobożności i obowiązków, zwanych ascetyką”⁵. Mimo tak wyraźnego postulowania doktrynalnej formacji w zakresie duchowości nie wymienia się ascetyki w cztero-

¹ Zob. *Proceso histórico de la formación de la teología espiritual como ciencia*. „Teología espiritual” (Valencia) 4:1960 s. 483-485.

² ASS 41:1908 s. 555-559.

³ ASS 36:1903-1904 s. 513-529.

⁴ *Enchiridion clericorum. Documenta sacrorum alumni instituendis*. Romae 1938 nr 792 (s. 434).

⁵ AAS 2:1910 s. 668; *Enchiridion clericorum* nr 836 (s. 456).

letnim cyklu studiów teologicznych przewidzianych w ogólnym programie studiów dla seminariów włoskich z 5 V 1907 r.⁶, podobnie jak i w okólniku Kongregacji Konsystorza z 16 VII 1912 r., skierowanym do biskupów włoskich odnośnie do seminariów duchownych⁷

Wydany przez Benedykta XV w 1917 r. Kodeks Prawa Kanonicznego podtrzymał troskę św. Piusa X o właściwą formację do kapłaństwa, jednak bez wymieniania teologii ascetyczno-mistycznej wśród przedmiotów studiów seminarnych⁸

Istotnym przełomem w traktowaniu teologii ascetyczno-mistycznej jako przedmiotu studiów było utworzenie uniwersyteckich katedr teologii ascetyczno-mistycznej najpierw na Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza w Rzymie (Angelicum) w 1917 r., a dwa lata później na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim. Fakt ten pośrednio wskazuje na uznanie teologii ascetycznej i mistycznej za samodzielną naukę teologiczną. Zasadniczym celem nowo powstałych katedr miała być formacja kleru, o czym wyraźnie pisze Benedykt XV w liście do Ottavio Marchettiego SJ z 10 XI 1919 r.⁹

W ślad za tą decyzją Papieża w następnym roku biskupi włoscy i niemieccy otrzymali od Kongregacji do Spraw Seminariów i Studiów Uniwersyteckich zalecenie tworzenia kursu teologii ascetyczno-mistycznej w seminariach jako „uzupełnienia” teologii moralnej, co oznaczało pewnego rodzaju cofnięcie na drodze usamodzielniania się interesującej nas dyscypliny. Do biskupów włoskich skierowano bowiem list *Ordinamento dei Seminarii* (26 IV 1920), w którym wyraźnie zostało powiedziane, że „[...] uzupełnieniem teologii moralnej jest ascetyka i mistyka, niezbędnie potrzebna do kierowania duszami”¹⁰ Kilka miesięcy później ta sama Kongregacja wystosowała do biskupów niemieckich list *Vixdum haec Sacra Congregatio, ad Germaniae Episcopos* (9 X 1920). Zostały w nim powtórzone dyrektywy zawarte w liście do biskupów włoskich odnośnie do potrzeby uzupełnienia studium teologii moralnej wykładami z teologii ascetyczno-mistycznej, po to, ażeby przyszli kapłani umieli kierować swoim życiem duchowym, jak również prowadzić

⁶ *Programma generale studiorum a Pio PP X approbatum pro omnibus Italiae Seminariis*. ASS 40:1907 s. 339-340.

⁷ *Litterae circulares de Seminariis Italiae ad Reverendissimos Ordinarios*. AAS 4:1912 s. 491-498; *Enchiridion clericorum* nr 874-875 (s. 482).

⁸ Zob. CIC 1365-1369.

⁹ AAS 12:1919 s. 29-30.

¹⁰ *Enchiridion clericorum* nr 1110 (s. 572).

skutecznie powierzonych sobie wiernych do doskonałości cnót i do świętości¹¹

Troskę swoich poprzedników o głębszą formację duchową przyszłych kapłanów podzielał także Pius XI. Między innymi w encyklice *Studiorum ducem*, wydanej 22 VI 1923 r. z okazji sześćsetlecia kanonizacji św. Tomasza z Akwinu¹², ukazywał go jako wzór takiego poznawania Boga, któremu zawsze towarzyszy głębokie doświadczenie duchowe. Także w liście apostołskim *Unigenitus Dei Filius* (19 III 1924), poświęconym studiom zakonnym¹³, tenże papież podkreślał konieczność rzetelnego studium teologii ascetyczno-mistycznej dla osiągnięcia doskonałości, a zarazem nieodzowność praktyki głębokiego życia duchowego dla owocnego studium. Jako jeden ze środków takiej formacji teologicznoduchowej Pius XI poleca praktykę codziennej medytacji, dzięki której teologia staje się nie tylko wiedzą intelektu, ale doświadczeniem serca¹⁴.

Wydarzeniem nie bez znaczenia dla rozwoju teologii ascetyczno-mistycznej jako samodzielnej dyscypliny teologicznej było ogłoszenie przez Piusa XI w 1926 r. św. Jana od Krzyża Doktorem Kościoła. Przy tej okazji Papież ukazał Świętego jako autora ksiąg pełnych niebiańskiej mądrości, a zarazem jako mistrza w uprawianiu teologii mistycznej i dążenia do doskonałości¹⁵

Drugim przełomowym momentem w kościelnym usankcjonowaniu teologii ascetyczno-mistycznej jako przedmiotu studiów była encyklika tegoż papieża *Deus scientiarum Dominus* (24 V 1931)¹⁶, w której teologia ascetyczna została uznana za odrębną od teologii moralnej i pastoralnej dyscyplinę teologiczną. Przepisy wykonawcze do tejże encykliki, czyli *Ordinationes*¹⁷, uznają ascetykę za dyscyplinę pomocniczą, choć obowiązkową w programie studiów teologicznych w całym Kościele, mistykę zaś za jedną z około trzydziestu dyscyplin specjalnych i nieobowiązkowych. Fakt ten spotkał się

¹¹ „Studium Theologiae moralis absolvi et perfici debet studio *Theologiae Ascetico-Misticae*, ut Pastores sacri et se et animas sibi concreditas moderari et ad omnem virtutis et sanctitatis laudem excolere valeant” (*Enchiridion clericorum* nr 1135 [s. 591]).

¹² AAS 15:1923 s. 315.

¹³ AAS 16:1924 s. 137-138.

¹⁴ Zob. G. R a m b a l d i. *Sollecitazioni del magistero per lo studio della teologia spirituale*. „Seminarium” 26:1974 s. 29.

¹⁵ AAS 18:1926 s. 379-381.

¹⁶ AAS 23:1931 s. 241-262.

¹⁷ AAS 23:1931 s. 263-284.

z żywą reakcją ówczesnych teologów duchowości¹⁸ Ten stan rzeczy podtrzymał Pius XI w encyklice *Ad Catholici Sacerdotii* (20 XII 1935)¹⁹

Także Pius XII w adhortacji *Menti nostrae* (23 IX 1950)²⁰ i w encyklice *Sedes sapientiae* (31 V 1956)²¹ wzmiankował o roli teologii duchowej w formacji duchowieństwa, ale – jak zauważa R. Moretti – podporządkował ją teologii moralnej, co zdaje się wskazywać na ograniczenie jej znaczenia w stosunku do pozycji, jaką nadał jej Benedykt XV²²

Niezależnie od tendencji podporządkowania teologii duchowości teologii moralnej Kongregacja do Spraw Zakonników listem do Generała Karmelitów z 4 V 1959 r. z aprobatą przyjęła fakt otwarcia w 1957 r. Instytutu Duchowości przy Teresianum²³ Rok później Jan XXIII, listem apostolskim *Haud parvo* (20 XI 1960) z okazji 25. rocznicy powstania Wydziału Teologicznego przy Międzynarodowym Kolegium Karmelitańskim w Rzymie, potwierdził doniosłość studiów w zakresie duchowości. Kongregacja do Spraw Seminariorów i Studiów Uniwersyteckich dekretem z 8 IX 1964 r. kanonicznie zaaprobowwała istniejący przy Teresianum Instytut Duchowości, wyrażając zarazem oczekiwanie, że uprawiana w nim teologia duchowości będzie dogłębnie badać i wykładać wszystko, co odnosi się do życia ascetycznego i zjawisk mistycznych²⁴.

II. SOBOROWE I POSOBOROWE DOKUMENTY KOŚCIOŁA

Pomimo tylu wyraźnych stwierdzeń, że teologia duchowości jest konieczna dla właściwej formacji duchowieństwa, dokumenty Soboru Watykańskiego II

¹⁸ Zob. J. De G u i b e r t. *Actes du S. Siège*. „Rivista di ascetica e mistica” 12:1931 s. 240; por. R. M e r c i e r. *La enseñanza de la Teología Espiritual en los Seminarios*. „Vida espiritual” 1985 nr 79-80 s. 26-28.

¹⁹ AAS 28:1936 s. 6-53.

²⁰ AAS 42:1950 s. 657-702.

²¹ AAS 48:1956 s. 354-365.

²² Zob. R. M o r e t t i. *La teologia spirituale e la formazione del sacerdote*, „Seminarium” 16:1964 s. 565.

²³ *Ad Praepositum Generalem OCD, de Instituto Spiritualitatis apud Collegium Internationale OCD de Urbe, EP „Non è sfuggito”* W: S i m e o n e a s. *Famiglia. De vita religiosa documenta selecta. Magisterii ecclesiastici et Ordinis Carmelitarum Discalceatorum (1869-1966)*. Romae 1967 nr 937-938.

²⁴ *Decretum. Institutum Spiritualitatis canonicae erigitur in Pontificia Facultate Theologica SS. Theresiae a Jesu et Joannis a Cruce in Urbe*. AAS 56:1964 s. 951.

zaledwie o niej wzmiankują. Wprost o „teologii duchowej” jako przedmiocie studiów Sobór mówi tylko raz w Konstytucji o świętej liturgii *Sacrosanctum concilium*. Została tam wymieniona razem z teologią dogmatyczną, biblistyką i teologią pastoralną, które uznawane są za dyscypliny autonomiczne. Dokument stwierdza, że „wykładowcy [...] powinni, stosownie do wewnętrznych wymagań własnego przedmiotu, tak uwydatnić misterium Chrystusa i historię zbawienia, aby jasno uwidocznili się związek tych przedmiotów z liturgią i jedność formacji kapłana” (KL 16).

Natomiast zupełnie pomija teologię duchowości Dekret o formacji kapłańskiej *Optatam totius*, nawet w p. 16, gdzie mowa jest o nauczaniu różnych dyscyplin teologicznych²⁵

O teologii duchowości jako przedmiocie osobnych studiów teologicznych przypomina, w okresie bezpośrednio po Soborze Watykańskim II, Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego w *Normae quaedam* z 20 V 1968 r., w których dokonuje uaktualnienia konstytucji Piusa XI *Deus scientiarum Dominus*. W nocie 12 do p. 30 *Normae quaedam* mówi się, że teologia duchowości jest „[...] tą częścią teologii, która opisuje, jak stale żywa historia zbawienia aktualizuje się i ujawnia w życiu ascetyczno-mistycznym wiernych, którzy dążą do chrześcijańskiej doskonałości”²⁶ To stwierdzenie – jak zauważa J. Struś – wprowadza wreszcie pewną równowagę przez uznanie teologicznego charakteru naszej dyscypliny i jej autonomii oraz nadanie jej szczególnej funkcji w całości nauczania teologicznego²⁷

Tym bardziej wprawia w niemale zakłopotanie fakt, że wydane zaledwie dwa lata później *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (z 6 I 1970) mówi o teologii duchowości jako uzupełnieniu teologii moralnej. Ponadto została ona tam zredukowana do „studium teologii i duchowości kapłaństwa oraz życia konsekrowanego”²⁸ Wydaje się, że w ten sposób powrócono do ustaleń z czasów Benedykta XV

²⁵ Zob. M e r c i e r, jw. s. 29.

²⁶ *Normae quaedam ad Const. Apost. „Deus scientiarum Dominus”, de studiis academicis ecclesiasticis, recognoscendam*. Typis Polyglottis Vaticanis 1968 s. 5-31.

²⁷ J. S t r u ś. *Esigenze didattiche nell'insegnamento della teologia spirituale*. W: *La spiritualità come teologia*. Red. Ch. A. Bernard. Cinisello Balsamo 1993 s. 264-265.

²⁸ AAS 52:1970 s. 321-384. „Haec doctrina moralis complectur in *Theologia spirituali*, quae, praeter alia, studium quoque complecti debet theologiae et spiritualitatis sacerdotii et vitae consecratae per sequelam consiliorum evangelicorum, ut homines pro suo quisque statu in via perfectionis dirigi possint” (S. Congregatio pro Institutione Catholica. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis „Tria iam lustra”* Editio apparata post Codicem Iuris canonici promulgatum (19 III 1985). Romae 1985 nr 79 [s. 3-71]).

W podobnym duchu utrzymany jest list okólny Kongregacji Wychowania Chrześcijańskiego z 6 I 1980 r. pt. *Niektóre pilniejsze aspekty formacji duchowej kandydatów do kapłaństwa*²⁹ Wskazane tam zostały konkretne środki i sposoby duchowej formacji kleryków, jak np. modlitwa, studium Słowa Bożego, adoracja eucharystyczna, asceza, cisza wewnętrzna, lektura pism mistrzów duchowych itp. Wprost jednak nie mówi się o potrzebie systematycznego studium teologii duchowości.

Jan Paweł II promulgował 25 I 1983 r. Kodeks Prawa Kanonicznego. Mimo iż w kan. 252 czytamy o kształceniu teologicznym, które „[...] winno być tak prowadzone, by alumni poznali całą doktrynę katolicką opartą na Objawieniu i uczynili ją pokarmem własnego życia duchowego”, to jednak Kodeks wśród dyscyplin, podzielonych na zasadnicze i pomocnicze oraz specjalne, nie wymienia wprost teologii duchowości.

Nie dziwi zatem, że ponownie wydane 19 III 1985 r. *Ratio studiorum*, dostosowane do nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego, nie uwzględniło dokumentu Kongregacji do Spraw Wychowania Katolickiego pt. *La formazione teologica dei futuri sacerdoti* (z 22 II 1976)³⁰, który w p. 4 mówi obszernie o teologii moralnej, natomiast w p. 7 stwierdza, że „[...] dla pełnej formacji teologicznej przyszłych kapłanów potrzebne są także inne zasadnicze dyscypliny o wielkim znaczeniu, jak na przykład: liturgia, prawo kanoniczne, historia Kościoła, a także dyscypliny pomocnicze: teologia duchowości, nauka społeczna Kościoła, teologia ekumeniczna, misjologia, sztuka sakralna, śpiew liturgiczny itp. Te dyscypliny albo wspierają dyscypliny zasadnicze, albo wchodzi w zakres teologii pastoralnej”³¹ Z drugiej jednak strony *Ratio studiorum* z 1985 r. powraca do sformułowań *Normae applicativae* dotyczących konstytucji apostolskiej Jana Pawła II *Sapientia christiana* (z 15 IV 1979)³². Wspomniane *Normae applicativae* zaliczają teologię duchowości, obok teologii moralnej, do dyscyplin obowiązkowych podstawowego kursu teologii³³ Natomiast w *Appendice II*, dotyczącym kursu wyższego teologii, jest mowa o tym, że „studia z duchowości są jedną ze specjalizacji na wydziale teologii”³⁴

²⁹ „La documentation catholique” 62:1980 t. 77 s. 462-469.

³⁰ *Enchiridion Vaticanum*. T. 5. Bologna 1979 s. 1766-1911.

³¹ S. Congregazione per l'Educazione Cattolica. *La formazione teologica dei futuri sacerdoti*. Tipografia Poliglotta Vaticana 1976 s. 15.

³² AAS 71:1979 s. 469-499.

³³ S. Congregatio pro Institutione Catholica. *Ordinationes ad Constitutionem Apostolicam „Sapientia Christiana” rite exsequendam*. AAS 71:1979 s. 500-517 nr 51 1° b.

³⁴ Tamże nr 26 (s. 519-521).

Tę ambiwalencję stanowiska Kościoła wobec teologii duchowości jako autonomicznej dyscypliny teologicznej, będącej przedmiotem studiów zwłaszcza w procesie formacji kapłańskiej, pokonuje posynodalna adhortacja apostołska Jana Pawła II *Pastores dabo vobis* (z 25 III 1992). Poświęca ona bowiem wiele uwagi formacji duchowej niezbędnej w przygotowaniu do kapłaństwa (por. PDV 45-50), która dopełnia formację intelektualno-teologiczną (por. PDV 51). W dojrzałej refleksji nad wiarą teologia zdąża w dwóch kierunkach: ku studium Słowa Bożego i ku zainteresowaniu człowiekiem w jego akcie wiary. Na pierwszy kierunek składa się zatem studium Pisma świętego, Ojców Kościoła, liturgii, historii Kościoła oraz wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego. Natomiast drugi kierunek „obejmuje studium teologii dogmatycznej, teologii moralnej, teologii duchowości, prawa kanonicznego oraz teologii pastoralnej” (PDV 54). Wynika z tego, że teologia duchowości została postawiona na równi z usankcjonowanymi od dawna dyscyplinami teologicznymi, takimi jak dogmatyka i teologia moralna. Jeżeli natomiast kolejność ich wyliczenia uznać za gradację ważności w formacji seminaryjnej, to wyprzedza ona prawo kanoniczne i teologię pastoralną.

Teologia duchowości powinna być także przedmiotem studium w ramach formacji stałej kapłanów, o czym przypomina *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów* Kongregacji do Spraw Duchowieństwa (z 31 I 1994) w numerze 76.

Usankcjonowanie teologii duchowości jako przedmiotu studiów znajdujemy również w posynodalnej adhortacji Jana Pawła II *Vita consecrata* (z 25 III 1996). Ojciec święty, pisząc o potrzebie ściślejszej współpracy między duszpasterzami a instytucjami życia konsekrowanego, postuluje, by do programów studiów teologicznych w seminariach duchownych włączono teologię i duchowość życia konsekrowanego (por. VC 50).

Podsumowując prezentację dokumentów Kościoła wydanych w obecnym stuleciu odnośnie do teologii duchowości jako autonomicznej dyscypliny teologicznej, należy stwierdzić, że żaden z nich nie zajmuje się wprost i wyłącznie problematyką dotyczącą teologii ascetycznej, mistycznej czy duchowej³⁵. Natomiast w kwestii terminologii interesującej nas dziedziny zauważa się pewien progres, mianowicie w miarę upływu czasu przechodzi się od terminu „ascetyka” przez „teologię ascetyczno-mistyczną” do nazwy „teologia duchowa” lub – ostatnio coraz częściej – „teologia duchowości”. We wszystkich omawianych dokumentach teologia duchowości postrzegana jest jako konieczny element formacji seminaryjnej i kapłańskiej, co wydaje się sugero-

³⁵ Zob. M o r e t t i, jw. s. 561.

wać, że została ona zredukowana do duchowości kapłańskiej lub duchowości życia konsekrowanego.

Warto odnotować, że żaden z zaprezentowanych dokumentów Kościoła nie podejmuje wprost kwestii metody i źródeł teologii duchowości. Jedynie pobieżne wzmianki dotyczą jej celu i stosunku do innych dyscyplin. Te nierozstrzygnięte w dokumentach Kościoła zagadnienia – zdaniem niektórych komentatorów – pozwalają sądzić, że dotychczasowe osiągnięcia teologii duchowości w kwestiach metodologicznych, zwłaszcza pierwszych dziesięcioleci XX wieku, nie znalazły prawie żadnego odbicia w oficjalnym nauczaniu Kościoła, może jedynie poza utrwaleniem się dość jednolitej terminologii³⁶

Niemniej jednak samo dostrzeżenie potrzeby akademickiego studium i naukowego uprawiania teologii duchowości dostatecznie uzasadnia jej odrębność wśród licznych gałęzi teologii. Właśnie jako odrębna gałąź teologia duchowości nie traci świadomości, że wyrasta ze wspólnego pnia usystematyzowanej refleksji nad Bożym Objawieniem i szuka twórczej współpracy z innymi gałęziami teologicznego drzewa.

LA TEOLOGIA SPIRITUALE NEI SCELTI DOCUMENTI DELLA CHIESA

R i a s s u n t o

La teologia spirituale è uno dei rami dell'albero teologico. Si presenta come ramo abbastanza maturo. All'inizio del secolo ventesimo, grazie all'indagine metodologica dei teologi spirituali ed anche affermazioni ufficiali della Chiesa, la teologia spirituale diventò scienza teologica autonoma.

L'argomento di quest'articolo è presentazione breve alcuni documenti della Chiesa prima del Concilio e dopoconciliari, in cui si dice sulla necessità dello studio di spiritualità, soprattutto nei seminari.

Il momento decisivo nella storia di teologia spirituale è la prima nel mondo apertura della cattedra universitaria di asceti e mistica all'Università Pontificia di san Tommaso „Angelicum” (1917), e poi – due anni dopo – all'Università Pontificia Gregoriana.

Riassunto da p. Marek Chmielewski

³⁶ Zob. S t r u ś, jw. s. 266-272.